

Ad multos annos didžiam lietuviui!

Pokalbis su kun. Vytautu Bagdanavičium, MIC
90-ojo gimtadienio proga

Po fantastiškų svajonių ir, rodos, nerealių vilčių — laisvos Lietuvos — išsipildymo, po džiaugsmingo svaigulio, išėjimoje emė rodytis menkavertiškumo ženklai, ypač kultūrinėje srityje, deja, mes tik mėgėjai, deja, ne profesionalai, deja, tik saviveikla, deja... Taip besikuklindami, pamirštame, kad išėjimą turėjo ir tebeturi žymių asmenų įvairiose meno bei mokslo srityse, kurie tamsiausiose pavergtos Lietuvos dienose jai kaupė, jai skyrė savo šviesią kūrybą. Pamirštame, kad ir mums, gyvenantiems šviesioje, kurstė krautuose, jie kūrė atkaklią lietuviškumo ugnelę. Galbūt pamirštame todėl, kad tautos kultūros avilins gausius įnašus sutelkę asmenys dažnai vaikšto tyliais žingsniais ir, kaip bitės, dėvi pilkais švarkeliais...

Vienas tokių „bitinelių“ išėjimoje, kruopščiai, giliai ir plačiai prisidėjęs prie lietuviškos kultūros medonešio, yra kun. teol. lic. Vytautas Bagdanavičius, MIC, su kuriuo jo kūrybingo 90-mečio proga norime pasikalbėti ir „Draugo“ skaitytojus artimiau supažindinti.

— Gerbiamas Kunige, kas lėmė pasirinkti ir apsispręst už dvasininko luomą? Kunigystė — daugiau, negu profesija, ir atsakomybė jai didesnė.

— Galima sakyti, kad apsisprendimas įvyko paprastai, gyvenimiškai. Buvau jaunas pradžios mokyklos mokytojas Triduoniuose, Vilkaviškio apskrityje, kai pašaukė kariuomenė. Tada man reikėjo rinktis, apsisprendžiau už kunigystę. Tai, žinoma, tik išorinė aplinkybė. Tikroji priežastis — mano šeima. Nuo vaikystės buvau auklėjamas katalikiškai įvestai ir katalikiško gyvenimo forma.

— Esate pirmojo Lietuvos

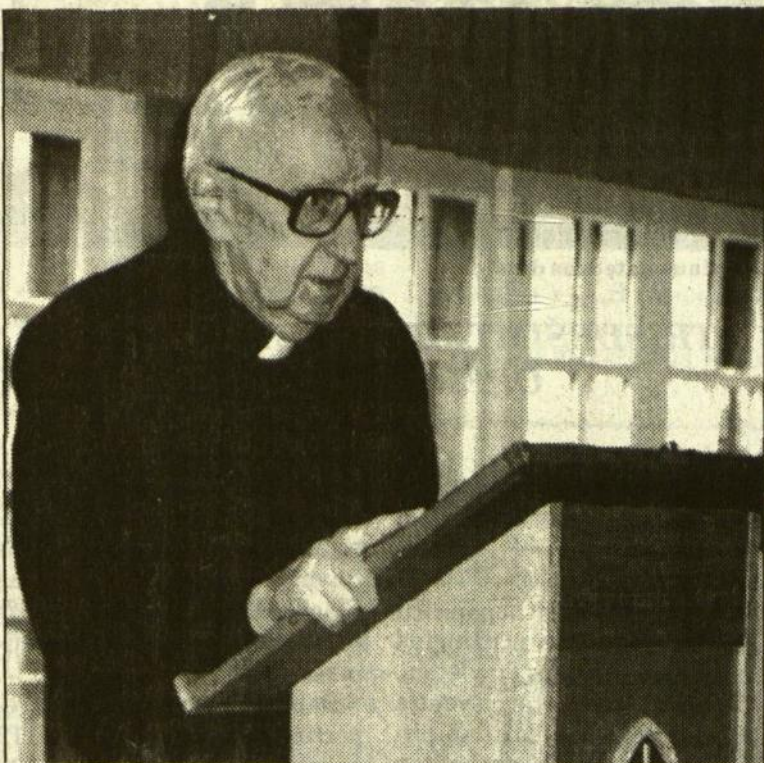
neprisklausomybės laikotarpio augintinis, nes aukštusius mokslus baigėte bei teologijos licenciją išgijote Vytauto Didžiojo universitete Kaune. Žvelgiant į tuos nutolusius laikus, kokius neblėstančius prisiminimus sukelia Jums VDU? Kuris profesorius padarė įtakos Jūsų gyvenimui, kūrybai?

— Kaunas man darė didelę įtaką ir kaip universitetinis miestas, ir kaip Lietuvos sostinė, nors ir laikinoji. Iš profesorių Stasys Šalkauskis man padarė daug įtakos. Tai buvo ypatingas žmogus, sugebėjęs rasti darnų ryšį tarp mokslinės ir religinės srities. Tuo metu Lietuvos visuomenėje šios dvi sritys buvo nutolusios viena nuo kitos. Lietuvoje beveik kildavo klausimas: arba tikėjimas, arba mokslas. Prof. Šalkauskis rado esminį derinį tarp šių dvasinių žmogaus gyvenimo sričių.

— Neseniai lankėtės Lietuvoje. Ar teko nors trumpam sugrįžti į Alma Mater? Kaip Jums dabar atrodo VDU veikla. Lietuvai pradedant antrąjį nepriklausomybės laikotarpį?

— Viešėdamas Lietuvoje, formalus ryšys su universitetu žmonėmis neturėjau, bet teko sutikti asmenis, gyvai besireiškiančius akademinėje ir visuomeninėje srityje. Jie visi reiškiasi daug žadančiu būdu. Tokių žmonių Lietuvoje yra ne tik centruose, bet ir mažesnėse vietovėse. Taip pat pastebėjau Lietuvoje labai ryškiai kultūros baruose besireiškiančias moteris.

— Žvelgiant į „Draugo“ knygyno sąrašus, Jūsų parašytos knygos sudaro gana ilgą eilę. Temos, kurias gvildenate savo raštuose, labai įvairios: nuo Indijos religijų iki lietuvių tautos

Kun. Vytautas Bagdanavičius, MIC

praetis; nuo teologijos iki tautosakos ir net visos žmonijos likimo svarstymų. Kurių tų temų Jums pačiam buvo svarbiausia knygos ar studijos forma išgildinti ir skaitytojui išsakyti? Kurį savo darbą laikote vertingiausiu, žiūrėdami iš religinės veiklos taško?

— Sunku būtų šiandien atsakyti, kuri nagrinėtų temų man buvo svarbiausia, nes įvairiais laikotarpiais mane domino įvairios temos. Žiūrint tačiau iš religinės veiklos taško, svarbiausiu laikyčiau įsteigimą, leidimą ir redagavimą Vokietijoje dvasiaitinio žurnalo *Naujas gyvenimas*. Po karo lietuviai Vokietijoje sudarė tokią visuomenę, kuri domėjosi giliais žmogaus egzistencijos klausimais, kurių aš bandžiau rasti atsakymą. Komunizmo ir nacionalsocializmo žiaurumus išgyvenę, žmonės ieškojo atsakymo, kaip į visa tai turi žiūrėti krikščionis. Tada laikiau savo uždavinį padėti lietuviams susiorientuoti, kad nebūtų prarastas katalikiškas tikėjimas.

— Kaip Jums atrodo, ar dabar Lietuvoje yra žurnalo panašų į *Naują gyvenimą*? Ar pvz. *Katalikų pasaulis*, *Logos* eina *Naujojo gyvenimo* pėdomis?

— Sunku būtų silyti šiems žurnalams *Naujojo gyvenimo* pavyzdį, nes dabartinės Lietuvos religinės spaudos skaitytojais labai skiriasi nuo ano meto skaitytojų Vokietijoje, po karo. Jei kas domėtųsi, saugiai įrišti NG komplektai yra Telšių kunigų seminarijoje ir Vilniaus valstybinėje bibliotekoje.

Apskritai, manau, kad katalikiškos spaudos uždavinys pokomunistiniame pasaulyje, kur iškyla klausimai apie žmogaus vertę, yra dvilypis. Viena: išlaisvinti žmogų iš vien tik mokslo hegemonijos, pripažįstant jam teisę būti tikinčiu ir viršgamtinę vertybę; antra: apginti jo teisę būti pirmajam valdytoju savo turto, kurį apribotų artimo meilės uždaviniai.

— Kokią savo veiklą labiausiai vertinate kultūriniu požiūriu?

— Tai būtų „Lietuviškos knygos klubo“ išlaikymas išėjimoje. Jo įsteigėjas buvo

kun. dr. Kazimieras Matulaitis, MIC. Jis teisingai numatė, kad knygų leidykla išėjimo visuomenėje gali išsilaikyti skaitytojų lėšomis, jei jie tapę nuolatiniiais išleidžiamų knygų rėmėjais. Šiuo pagrindu ir buvo įsteigtas klubas. Tiesa, kun. Matulaitis išleido tik vieną knygą. Toliau jo darbą teko tęsti man. Kurį laiką tam klubui vadovavo ir kun. Pranas Garša, MIC. Reikia pripažinti, kad tam tikrą garantiją šiai knygų leidyklai sudarė tėvai marjonai Čikagoje ir *Draugo* dienraštis. Klubas, išsilaikęs net keletą dešimtmečių, liudijo lietuvių išėjimo kultūringumą.

— Jūs ilgus metus buvote to klubo vedėjas ir *spiritus movens*. Vien tik pažvelgus į klubo leidinių sąrašą, apimantį 160 pavadinimų, gali matyti, kaip gajus lietuviškas žodis išėjimoje. Už jo puoselėjimą per knygų klubą ir rašytojai, ir skaitytojai Jums tebėra dėkingi. O kurį iš savo filosofinių veiklų laikote vertingiausiu? Su kuriuo lietuviams čia ir Lietuvoje būtų naudinga susipažinti?

— Šv. Tomo Akviniečio studijos *Summa contra gentiles* atpasakojimą lietuviškai. Šv. Tomo galvosena mane domino jau nuo seminarijos laikų. Studijuojant teko girdėti prof. Praną Kuraitį, kuris komentavo šį šv. Tomo veikalą. Tas mane ir paskatino lietuviškai atpasakoti tą knygą.

— Lietuviškai šį atpasakojimą Jūs pavadinate *Tomo Akviniečio dorovės filosofija*. Išleista 1997 m. Vilniuje *Logos* leidykla. Tai labai gražiai apipavidalinta plona knygelė, kuri talpina didžiulį religinių filosofinių kraitį kiekvieną žmogų dominančių esminių klausimų apsvaistymai, atsakymų galimybės. Ypač malonu pastebėti, kad Jūs komplikotas religines-filosofines temas perduodate skaitytojui gražia lietuvių kalba, neperkrauta tautinių žodžių gausybe ir nesupančiota ilgiausiais sakiniais.

— Ne kartą teko pastebėti, kad esate didelis optimistas žmogus, to „Jedermann“ — žmonijos atstovo — atžvilgiu, nepaisant jo vis didėjančių prasižengimų. Argi iš tikrųjų Blogis reikalauja pastan-

gu, o Gėris lengvai pasiekiamas, kaip skelbia Paul Claudel, kurio gerbėjas ir raštų vertėjas esate? Ar matote žmonijos akiratyje pragiedrulių? Platesnio masto žingsnių į Gėrį?

— Sutinku, kad esu optimistas, tačiau nepaneigiu fakto, kad žmogaus gyvenimas nėra laisvas nuo tragikos. Paul Claudel labai optimistiškai žvelgė į žmogaus dorovingumą. Gal todėl ir ėmiau versti jo misteriją *Šilkinis batelis*. Čia garsusis autorius pabrėžia mintį, kad ne viskas taip bloga, kaip atrodo. Iš tiesų, žmonijoje yra gerumo apraiškų. Galbūt viena vertingiausių — mažų būrelių telkiniai, kurių tikslas vienaip ar kitaip padėti artimui. Iš jų kyla ir plačios apimties labdaros organizacijų. Net ir religinio pamaldumo srityje pagalba vieni kitiems yra vertybė. Ir lietuvių visuomenėje man teko sutikti tokių pamaldumo telkinių.

— Grįžtant prie Jūsų kūrybos, tame ilgame knygų sąrašą vienas pavadinimas ypač krinta į akį — *Venecijos kvėpalai*. Skamba labai pikantiškai. Lyg ne to autoriaus, kuris parašė *Vienuolinių gyvenimas*. Būtų idomu išgirsti apie šį kūrinių ir jo genezę.

— *Venecijos kvėpalai* tai radijo vaidinimų rinkinys, ir vardas jam atsitiktinis. Aš paėmiau jį iš vieno Oskaro Milašiaus prasižengimo. O radijo vaidinimų istorija yra ši: 1954-1955 m. *Draugas* turėjo savo radijo programą. Jai vadovavo Jonas Šolionas. Šiai programai aš ir parašiau trumpų, 10 min. trukmės, vaidinimų. Viename tų vaidinimų aš „pakviečiau“ Veneciją „pasikalbėjimui“ du aristokratus: Adomą Mickevičių ir Oskarą Milašį. Tema: garbingo žmogaus problema šiais laikais.

— Esate pasižymėjęs vertėjas. Iš kurių kalbų ir kurių rašytojų kūrybą esate vertę?

— Šalia Gabrielio Marcelio ir Paulio Claudel, iš prancūzų kalbos esu vertęs Albert Camus ir J. A. Gabienau: iš vokiečių kalbos — daugiausia teologinius raštus: Maties Scheben, Edita Stein, Wilhelm Koopers. Anglų kalboje mane labai domino T. S. Eliot, poetas ir dramaturgas, taip pat aš rašytojas ir filosofas James Joyce. Turiau taip pat paminėti Austrijos autorius — Wilhelm Schmidt ir kardinolą Koenig.

— *Draugo* patalpų sienas puošia vienas kitas Jūsų pieštas paveikslas. Atrodo, kad abi Jūsų rankos visada užimtos: viena laiko plunksną, kita — teptuką. Kokią vietą Jūsų gyvenime užima vaizdinis menas?

— *Draugo* patalpose yra daugelio žinomų dailininkų kūrinių. Mano paveikslai galbūt nelabai tinka į šią galeriją. Mano piešinių technika savotiška: naudoju spalvotus pieštukus, bet jų spalvas praskiedžiu vandeniu. Anksčiau esu tapęs ir aliejiniais dažais, bandžiau ir akvarelę.

— Ką planuojate ateitį?

— Mano amžius nebeleidžia

Kun. Vytautui Bagdanavičiui — 90

ANATOLIJS KAIRYS

Rašyti apie kun. Vyt. Bagdanavičių yra tas pats, kas įeiti į didelį mišką be kelio atgal. Gimęs tartum simbolis šv. Kalėdų antrą dieną, iš anksto Dievui pašvęstas darbuotis Jo vynuogynė, kunigas V. Bagdanavičius yra gyvojo Dievo gyvasis žmogus, kilnus ir tolerantiškas, savo darbais ir kūryba tiksliai atsakęs į žmogaus prasmės klausimą.

Kurią gi kunigo Bagdanavičiaus kūrybos ar veiklos sritį laikyti pagrindine? Tokios nėra. Jis ir mokytojas, ir kunigas vienuolis, ir beletristas, ir kritikas, ir vertėjas, ir filosofas, psichologas, visuomenės veikėjas, redaktorius, administratorius, žurnalistas, pamokslininkas; jo intelektualinė veikla taip plati ir gili, kaip patsai gyvenimas.

Tačiau man artiau širdies Bagdanavičius teatrologas. Ne todėl, kad jis parašė ar išvertė keletą dramų bei vaidinimų, o todėl, kad kūryba, kiek jos esu skaitęs, yra dramatiška ir intriguojanti. 1938 m. studijuodamas prancūzų kalbą ir literatūrą Prancūzijoje, Grenoblio universitete, jis susipažino su žymiais prancūzų katalikų rašytojais ir juos pamėgo, ypač Paul Claudel. Jo stambiai, per 400 psl., misteriją *Šilkinis batelis* išvertė ir lietuvių kalba (1965) ir kiek vėliau Marijonų namuose suruošė šio veikalą seminara, kurį pastoviai lankė apie 20-25 teatrui besidominieji Čikagos teatralai. Menu, kartą į savaitę susirinkdavome, skaitydavome ir aptardavome paslaptingas P. Claudel dramines scenas, o mūsų vadovas V. Bagdanavičius prie kiekvienos scenos pridėdavo savo komentarą.

Maždaug 1955 m. dienraštis *Draugas* turėjo savo radijo laidą, jų programai kun. V. Bagdanavičius parašė 10 minučių trukmės 16 vienvieksmių vaidinimų, kuriuos išleido rotatoriui ir visą rinkinį pavadino *Venecijos kvėpalai*. Taip pat yra parašęs platesnės apimties dramą nusikaltimo ir atgailos klausimais. *Dianros švarkas*; nors ši drama nebuvo išleista, nei statyta, bet ji vertingas įnašas į Jubilato kūrybos lobyną.

Be *Šilkinio batelio*, kun. Bagdanavičius išvertė iš 16 šimtmečio olandų misteriją *Nimegenio Marytę*, ją pasiūlė tuo metu Čikagoje veikiančiam Jaunimo teatrui, kuris ją pastatė. Režisavo tuo laiku kylanči režisierė Živilė Numgaudaitė. Čikagos lietuviai buvo vieninteliai Amerikoje, pamatę šią prieš 400-500 parašytą misteriją, o Jaunimo teatrui tai buvo atmintina diena.

projektuoti naujų darbų. Tačiau planuoju perrašyti vieną senesni darbą apie Marijos teologiją.

— Draugo skaitytojų vardu ačiū Jums, kun. Bagdanavičiui, už įdomų pokalbį. Linkime sveikų, kūrybingų dienų ir — Ad multos annos! Kalbėjosi Nijolė Jankutė

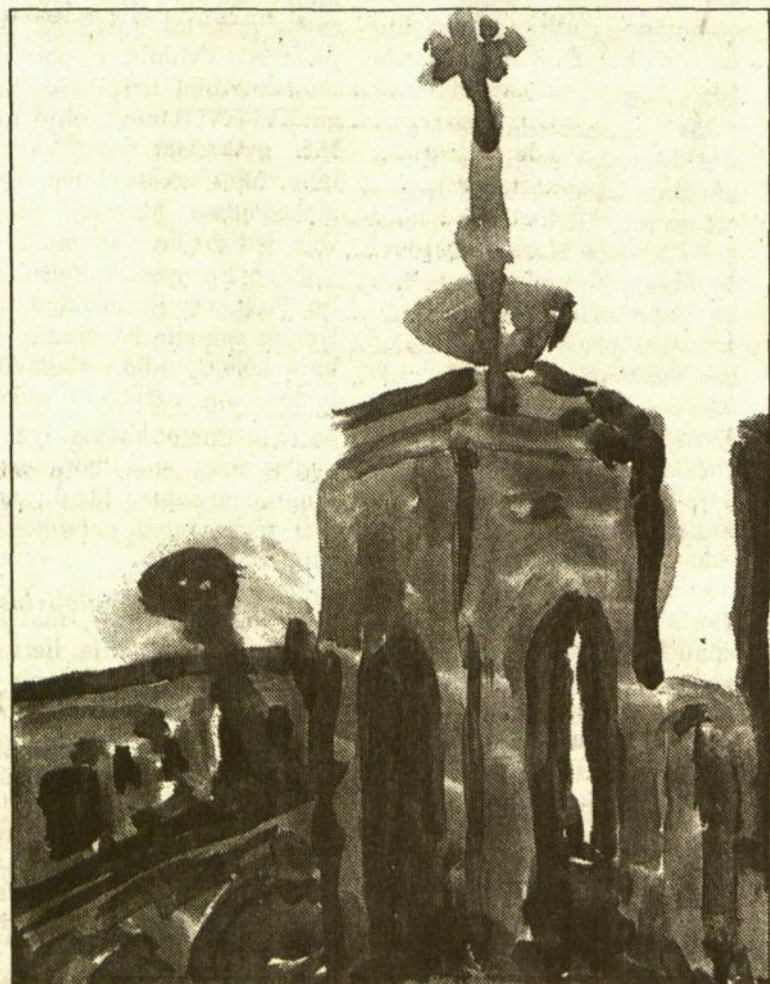
Po dramaturgijos kun. Bagdanavičius perėjo į beletristiką. Pirmas jo romanas vadinosi *Laiškas Antiochijai*. Jam, paskatą davė noras tautinę kultūrą suderinti su krikščioniškuoju apreiškimu. Romanas pasirašytas slapyvardžiu.

Antras romanas pavadintas *Vilniaus vyskupo užrašai*. Šiame romane autorius dėsto, kaip paslaptingas vyskupas patiria žemiško gyvenimo džiaugsmus ir kančias, miršta ir prisikelia. Tai lyg pasaka, kuriai ištikimai tarnauja tautosaka bei įvairios kultūrinės apraiškos, įskaitant tikėjimą antgamtinėmis būtybėmis. Abu romanai buvo spausdinami *Drauge* 1970 ir 1971 m. Šalia jau minėtų darbų, kun. V. Bagdanavičius dar išvertė kard. Newmann *Mano gyvenimo apologiją*, kard. Franz Koenig ir kitų trumpesnių veikalų.

Mokytojo pašaukimas labai ryškus V. Bagdanavičiaus gyvenime ir kūryboje. Savo pirmąsias jaunulio dienas jis pradėjo mokytojavimu Kudirkos Naumiesčio vidurinėje mokykloje. Įėjęs į Viešpaties vynuogyną Vilkaviškio kunigų seminarijoje 1936 metais, jis kapelionavo progimnazijoje ir gimnazijose, pedagogą spalva žymi visą jo gyvenimo eigą. Pz. vos atvykęs į Čikagą, tuoj įstijungė į mokytojų eilę — buvo Pedagoginio lituanistikos instituto rektorius ir įvairių kursų dėstytojas.

Iš mūsų kultūrinės istorijos žinome, kad mokytojai ir kunigai buvo visuomeninio bei tautinio judėjimo varikliai; tai tinka ir kun. V. Bagdanavičiui. Gyvendamas tremtyje, konkrečiai Miunchene, jis studijavo filosofiją ir psichologiją vietos universitete, o tuo pačiu laiku buvo ir visuomenės veikėjas: Miuncheno lietuvių sąjungos pirmininkas, lietuvių kunigų s-gos steigėjas, žurnalistų s-gos centro valdybos pirmininkas *Naujojo gyvenimo* redaktorius, atvykęs į Čikagą, tapo *Draugo* dienraščio moderatorius, *Laivo* redaktorius ir lietuviškos knygos klubo vedėjas. Tai vis pareigos, reikalaujančios sumanumo, energijos ir pasiaukojimo.

Kun. V. Bagdanavičius gana dažnai atsiliepia į kitų rašytojų kūrybą daugiau ar mažiau palankia kritika. Jis yra rašęs apie B. Brazdžionį, K. Bradūną, J. Jankų, L. Andriekų, A. Landsbergį ir daugelį kitų. Jis suredagavo prel. M. Krupavičiaus atsiminimus (1972m.), parašė įvadą. M. Reinio biografijai (1977), per „Margučio“ radiją davė sekmdieninių skaitymų komentarus, vedė religines valandėles, kurios buvo vienos įdomiausių. Parašė keliolika studijų, kurių svarbesnės yra *Laikraštinkas išėjimoje*, *Lietuviškos žėgnonės hilmė*, *Lietuviška materialistinė raštija* iki nepriklausomybės paskelbimo, *Marija lietuviškoj pasa-koj*, *Indijos religinė išimtis*, (Nukelta į 2 psl.)

Pieš. kun. V. Bagdanavičiaus

Pranašas Ezekeelis apie kultūrą ir religiją

KUN. VYTAUTAS BAGDANAVIČIUS, MIC

Pranašas Ezekeelis tremties pranašas

Pranašas Ezekeelis, kaip ir kita Izraelio šviesuomenė, buvo tremtinys Babilonijoje. Ten jis reiškėsi ir savo regėjimais, vadovaudamas savo visuomenei. Tie regėjimai yra išlikę jo pranašystės knygoje Senajame Testamente.

Savo tėvynės jis ilgėjosi, kaip ir kiti tremtiniai. Tačiau Jeruzalė jam buvo ne vien tėvynės žemė, bet ir teisingos religijos simbolis. Dėl to jo pranašystėse, ar, tiksliau sakant, jo vizijoje, matome jį esant ne tik toli nuo Jeruzalės, bet ir kartu besidomint, koks yra žmogaus santykis tarp religijos ir kultūrinių žmonių poreikių, kurių įtaką jis tuo metu gyveno.

Turėdami prieš akis klausimą, koks yra santykis tarp teisingos religijos ir kultūrinių žmonių pastangų, sustokime prie pranašystės 47 skyriaus, nuo 1 ligi 12 eilutės.

Vanduo, tekantis iš šventnamio slenkščio

47-tame perskyme pranašas Ezekeelis aprašo, kaip jis regėjime buvo nuvestas prie Jeruzalės šventnamio, kur, iš „po šio namų slenkščio tekėjo vanduo į rytus... tas vanduo tekėjo žemyn, pro dešinį šventnamio šoną“. Šio regėjimo vadovas privėdė pranašą Ezekeelį prie to vandens, kurio buvo tiek daug, kad nuo jo ir jūros vanduo pasidarė sveikas. „Visa, kas gyva ir kas juda, kur tas upelis tekės ir bus itin daug žuvų“. Upelio krantuose, abiejose šonuose, augo visokie vaisiniai medžiai, kadangi tas vanduo teka iš šventyklos, iš jų vaisių bus maisto, o iš lapų bus vaistų.

Anapus išorinių šventnamio vartų vanduo plūdo labai gausiai. Vyras, kuris vadovavo regėjimui, pervedė pranašą Ezekeelį per tą vandenį, kuris jam siekė ligi kojų riešų. Regėjimo vadovas turėjo matavimo virvę, ir atmatavo vandens tūkstąntį mastų. Jis pervedė pranašą per tą vandenį, kuris jam siekė ligi kelių. „Jis atmatavo vėl tūkstąntį mastų ir čia buvo jau upė, ir pervedė mane ligi strėnų, ir čia buvo jau upė, kurios aš nebegalėjau pereiti“.

Tas vanduo turėjo žemę gavinančios reikšmės, nes ir jūros vandenį jis padarė sveiku. Regėtojas matė ant kranto žvejų tinklus, džiovintus po žvejonės. Tačiau ne visur šis

vanduo buvo gaivinantis. Balose ir tarp krantų jis buvo surus.

Ką tuo gausaus vandens įvaizdžiu šis regėjimas norėjo pasakyti Izraelio tremtinių visuomenei?

Tremties palaima

Norint suprasti, ką šiame regėjime reiškia gausus vanduo, verta pasinaudoti pranašo Ezekeelio vertėju arkivyskupu Skvirecku. Jis savo įvade rašo, kad Izraelio tremtiniai Babilonijoje galėjo laisvai apsigyventi prie vienos ar kitos to krašto upės. Jie galėjo ūkininkauti jiems paskirtose vietose, statyti namus ir „ne vienas iš jų pralobė“ (963 psl.).

Tai pastebėjus, galima manyti, jog daugeliui tremtinių, susikūrusių gerą gyvenimą Babilonijoje, galėjo kilti mintis, kad ši jų gerovė neturi sąryšio su jų tėvynės religija. Regėjimo įvaizdis apie vandenį, tekantį iš šventnamio, podirvio, norėjo jiems pasakyti, kad ir ta gerovė, kurios jie čia pasiekė, nėra be sąryšio su jų tėvynės tikėjimu.

Sekant šio regėjimo įvaizdžiu, būtent labai gausiu vandeniu, galima manyti, kad ta tvinstanti palaima buvo labai didelė, ir kad net pats pranašas Ezekeelis nebuvo be sąryšio su šia palaima. Regėjimo vadovas buvo leideš jam gana giliai įbristi į tą vandenį. Vanduo jam siekė ligi strėnų. Bet regėjimo vadovas neleido jam šiame vandenyje paskęsti. Jis pranašą išvedė iš vandens. Galima įtarti, kad išvesdamas iš vandens pranašą, jis jam neleido pasilikti kultūrinės — ekonominės veiklos srityje, bet išlikti ištikimam savo pranašiškaime pašaukime, būtent, Dievo kalbėtoju savo visuomenei.

Ar kultūrinė veikla turi savo vertę?

Ką mes turime manyti apie santykį tarp religijos ir kultūrinės veiklos? Prie šio klausimo verta sustoti dėl to, kad iš abiejų pusių dažnai trūksta teisingo tų sričių santykio supratimo. Yra religingų žmonių, kurie į visą ūkinį, kultūrinį bei ekonominį žmonių veikimą žiūri, kaip į religijos vertinimo trūkumą. O, antra vertus, nemažai mokslinių, techninių, ekonominių ir socialinių teorijų taip save supranta, kad nepalieka gyvenimo vietos religiniam reiškimui. Jie daro įtakos, kad re-

liginis gyvenimas, mąstymas ir mokymas būtų išstumtas iš pagrindinių žmogiško gyvenimo sričių.

Kokį atsakymą mes galime rasti į šį klausimą pranašo Ezekeelio regėjime? Reikia pradėti nuo to, kad šis regėjimas yra grynai religinės kilmės, nes Šventas Raštas ne vienu atžvilgiu yra Dievo žodis. Galima būtų laukti, kad šis regėjimas, atstovaudamas religijai, nesivaržytų pasisakyti prieš įvairias kitas žmogaus reikšimosi sritis. Tačiau jis to nepadarė. Nors jis visos kultūrinės žmogaus veiklos nekildina iš paties pagrindinio šventnamio turinio, bet tik iš jos požemio, tačiau jis aiškiai pasako, kad visa ši veikla kyla iš religinės artumos. Tiesa, regėjimo vadovas neleidžia Ezekeeliui paskęsti vien kultūrinėje veikloje, bet jis vis tiek laiko ją kilusia iš šventnamio artumos. Vis tik jis yra tiek realistiškas, jog nesivaržo pastebėti, kad ši veikla gali pasidaryti sekli ir nenaudinga žmogaus gerovei.

Dėl to šis regėjimas talpina savyje abiejų žmogiškų pasireiškimų prasmę. Visokia kultūrinė veikla nėra toks dalykas, kurį reiktų suprasti, kaip neturintį sąryšio su žmonių tikėjimu. Taigi ta veikla yra gera. Tačiau ji neturi savo gerumo pagrindo pačioje savyje, nes, kaip matome regėjime, tas vanduo gali pasklisti nesveikose balose. Dėl to ir pranašas šiame regėjime pavaizduotas, kaip stovintis, giliai įsijungęs į kultūrinę veiklą; vis tik joje jis nėra paliktas. Regėjimo vadovas išvedė pranašą iš tos veiklos, kad jis būtų ten, kur savo esme pasikirtas — būti Dievo žodžio atstovas žmonių gyvenime.

Gramatikos priede buvo paskelbta pirmoji ištrauka iš M. Donelaičio *Metų*. Gramatika ir žodynas buvo populiariai ir D. Lietuvoje (jais naudojosi S. Daukantas, D. Poška).

Tęsinys

3. Eisuliai (Ober Eisseln, dabar Garin). 1823-1872 m. A. Eisulio mokykloje dirbo J. Meškaitis, iš vok. kalbos išvertęs apie 30 knygų. Rinko kalbos ir etnografijos duomenis Karaliaučiaus un-to profesoriams F. Kuršaičiui, G.H.F. Neselmanui ir kit. Padėjo kalbininkui A. Šleicheriui parengti spaudai K. Donelaičio raštus.

4. Plyviškė (Plibischken, dabar Gluskov). 1623 m. dokumente kalbama apie evangelikų kleboną, kurį parapijiečiai išmetė iš bažnyčios, nes nemokėjo lietuviškai. Liet. pamokslai P. buvo sakomi iki 1860 metų. 1805-1821 m. čia kunigavo Z. Ostermejeris, savo parašytoje brošiūroje rašė (1817 m.), jog netiesa, kad lietuvių tauta esanti nekultūringa, kad jos kalba skurdi. Netiesa taip pat, kad lietuviai esą visur vokiečių apsupti: iš tikro yra kitaip, atbulai, nes jų krašte yra dauguma.

5. Gumbinė (Gumbinnen, dabar Gusev). 1935 m. durpynė prie Gumbinės rastos 30 cm. ilgio kaulinis ietigalis iš 9000 m.p. Kristų. Tai vienas iš seniausių radinių baltų

Vilniaus katedros detalė.

Nuotr. Vinco Šalčiūno

TRISDEŠIMT METŲ METROPOLITAN OPEROS SCENOJE

P. PALYS

Plačiai pasaulyje pagarsėję, sau lygių neturintys du operos dainininkai — tenorai Placido Domingo ir Luciano Pavarotti — savo nepaprasto grožio balsais žavi ir džiugina milijonus muzikos mylėtojų. Jie abu šiais metais švėčia 30-ties metų sukaktį nuo pirmo pasirodymo Metropolitan („MET“) scenoje.

Placido Domingo

57 metų amžiaus Placido Domingo karjera „MET“ operoje prasidėjo netikėtai. Prieš 30 metų tenorui Franko Corelli staiga susirgus ir likus

vos porai valandų iki „MET“ operos uždangai pakylant, Corelli pakeisti buvo iškviestas tuomet dar mažai žinomas Placido Domingo. Nuo tada ir prasidėjo jo operinis žerejimas.

Dabar P. Domingo savo repertuaru turi paruošęs 112 operos vaidmenų. Iš jų 39 skirtingų operų vaidmenis „MET“ scenoje jis atliko 531 operų pastatyje. 17 kartų dainavo „MET“ operos sezoną atidarant (tiek kartų sezoną atidarant dainavo tik Enrico Caruso). Šimtus kartų dainavo viso pasaulio garsiųjų operų scenose. Domingo dainuojant pagrindinius vaidmenis, yra įrašytos net 93 operos ir padaryta 50 video įrašų; 8 kartus yra laimėjęs „Grammy“ žymenį.

P. Domingo buvo iškilmingai pagerbtas, „MET“ operos 1998-1999 metų sezoną atidarant, rugsėjo 28 d. Tą vakarą buvo pastatyta Camille Saint-Saens opera „Samson et Dalila“, Samson vaidmenį atlikus Placido Domingo. Uždangai nusileidus, jam sukeltos milžiniškos ovacijos. Čia tenka pastebėti, kad didžiausių ova-

cijų P. Domingo susilaukė 1983 m. Vienoje. Ten, jam atlikus recitalį, į sceną buvo iššauktas 83 kartus, o ovacijos užsitęsė net 1 val. ir 30 minučių!

P. Domingo ne tik dainuoja — jis ir diriguoja. Rytojaus dienos vakare po pagerbimo jis jau stovėjo ant dirigento pakilimo ir „MET“ operoje dirigavo G. Verdi — „Aidą“.

Retai rastume asmenį, kuris būtų negirdėjęs dainuojant tenoro Luciano Pavarotti. Jo aksoninis, švelnus ir minkštas, lyriškai skambantis balsas, su nepaprastu lengvumu išdainuojamos aukštosios gaidos stebina milijonus žmonių.

Luciano Pavarotti

Mažosios Lietuvos lietuvių lietuviškumas, jų lietuviška veikla niekad nebuvo užsidariusi savyje. Ji turėjo didelės įtakos Didžiajai Lietuvai. Mažosios Lietuvos lietuviškumas padėjo lietuviškumui išlikti Didžiojoje Lietuvoje.

1547 m., neoficialioje Mažosios Lietuvos sostinėje Karaliaučiuje (Koenigsberg, Regiomontanus, Kralevska Gora) buvo išleista Martyno Mažvydo knyga, pirmoji lietuvių kalba išspausdinta knyga *Catechismus prasty szadei, Maks-las skaitima rashta yr giesmes del krikščianistes bei del berneliu iaunu nauiey sugulditas*. Tituliname puslapyje buvo parašyta: „Karaliaucui VIII dena Neneses Sausia, Metu vazgimima Die-wa. M. D. XLVII. Soli Deo gloria“. Tai buvo lietuviškos spaudos pradžia, užtikrinusi visos lietuvių tautos gyvybingumą, valstybingumą, raštinumą, literatūros ir mokslo brandą ir reprezentavusi lietuvių tautos išminties išraišką pasauliui.

Nepaisant svetimo, dirbtinio lietuvių žemių į dvi dalis padalinimo ir net skirtingų religinių kelių, Mažoji ir Didžioji Lietuva visuomet turėjo bendras gijas, buvo vieno ir to paties kamieno šakos. Vienas svarbiausių, o gal net pats svarbiausias, tiltas buvo lietuviškoji spauda, lietuviškoji knyga. Mažonoje Lietuvoje pasirodė pirmieji lietuvių periodiniai leidiniai, natos, žemėlapiai. Veik tris su puse šimto metų Mažosios Lietuvos lietuviškoji spauda dominavo lietuvių kultūros raidoje. Mažosios L. lietuviškų knygų leidyboje buvo nuolat atsivėlgiamą į Didžiosios Lietuvos spaudos vartotoją. Nepaisant tikybinių ir politinių prieštaravimų, lietuviškoji knyga XVI-XVIII amž. plito tarp D.L. gyventojų, ypač vienuolynų bibliotekose buvo komplektuojama. Mažonoje Lietuvoje įsitvirtino daugiausia iš Vakarų Europos (vokiečių šalių, Anglijos, Prancūzijos) pirmtas spaudai rengiamų veiklų kolektyvinio redagavimo būdas. Jis užtikrino aukštą lietuvių rašto kalbos lygį ir padėjo lietuvių kalbos norminimo pagrindus. M. L. apie 300 metų buvo palankesnės intelektualios veiklos sąlygos negu D.L. Ten išėjo: pirmasis giesmynas, maldaknygė, agenda, Biblija, lietuvių kalbos gramatika, kalbinis tyrinėjimas, tautosakos rinkinys, pasaulietinė grozinė, medicininė, gamtos apsaugos, ugnies giesmės, bitininkystės, gyvulininkystės ir kt. literatūra. M. L. lietuviškoji knyga iki XIX a. vidurio Vakarų Europoje reprezentavo visai lietuvių — intelektualiai kūrybai. (Nukelta į 4 psl.)

Kun. V. Bagdanavičiui — 90

Atkelta iš 1 psl.

Besikalbanti Bažnyčia (įvadas į Vatikano II) — tikėjimo ir tautinės kultūros temomis, nevengdamas mistinių samprotavimų.

Vis tik turime pripažinti, kad kun. V. Bagdanavičius savo mąstysenos ir mokslinės kūrybos pagrinduose yra daugiausia filosofas ir psichologas, negu kas kitas. Jo stambieji veikalai kaip *Žmonių likimas šv. Jono Apreiškimo knygoje*, *Kultūrinės gėmės pasakos* (3 tomai), *Vienulinis gyvenimas, Laumės, jų religija ir kultūra* yra prasmingos teologinės įžvalgos originalūs darbai, būtis religiniais temomis su tautiniais ataudais. Jis iš akių neišleido Dievo, kaip lygiai neišleido tautos,

kurioje pagrindiniu motyvu eina gyvybės duona ir vanduo. Visa tai darniai liejasi į vieną krikščionišką mąstytojo samonę. Minėti placios tematikos kūrinių yra puošnūs idomiu turiniu, nepakartojami traktatai mūsų mokslineje raštinėje.

Plataus apsiskaitymo, evangelinis eruditas kun. V. Bagdanavičius buvo dažnas pasakaitininkas ateitininkų, skautų sueigose, Lietuvių Bendoruomenės suėjimuose, aktyvus ekumeninių diskusijų dalyvis. Joks svarbesnis visuomeninis įvykis nepraeidavo be kun. V. Bagdanavičiaus intelektualinio įnašo.

Sveikiname Jubiliatą! Linkime Jam ramių dienų ir geros sveikatos.

JAV LB KULTŪROS DERLIAUS ŠVENTĖ

Perėjusi LB Kultūros tarybos vairą, išklausi paskatinių ir patarimų iš visuomenės, užsimojau tęsti premijų švenčių tradiciją. Teigiamai pritarė Lietuvos fondas, pasikirdamas 5,000 dol. premijoms.

Išėjusios visuomenininkai ir kultūrininkai pasigenda užtarnauto pagerbimo, tad Kultūros tarybos žinią apie premijas sutiko entuziastingai. Premijos yra paskata kūrėjams kurti, atiduoti išeivijai ir tautai tai, ką jie yra sukaupe, o taip pat priimti užtarnautą įvertinimą.

Premijų sumanytoja buvo Kultūros tarybos pirmininkė Ingrida Bublienė, dabartinė Lietuvos Respublikos garbės konsulė Clevelande. Jei pavartysime LB archyvą, matysime ilgiausius laureatų sąrašus, kurie rodo, kad apie kultūrinį nuosmukį išeivijoje

netenka kalbėti. Turime daug žmonių, kurie verti tolimųjų premijų.

Šiais metais JAV LB Kultūros tarybos premijų šventė ruošia Padėkos dienos progą. Ruduo auksalapis, pilnas dëliaus, vaisiai surinkti — tinkamas laikas pagerbti ir padėkoti mūsų kūrėjams. Premijų šventę sutiko globoti ir organizuoti LB Clevelando apylinkė. Šventė įvyks lapkričio 28 d., šeštadienį, 6:30 val. vak. Lietuvių namuose Clevelande. Tą vakarą sveikinsime šiuos laureatus: Manigirdą Motekaitį su muzikos premija (vertinimo komisija — dr. Loreta Venclauskienė, dr. Leonardas Šimutis, jaun., muzikas Alvydas Vasaitis); Antaną Dundzilą su žurnalisto premija (vertinimo komisija: Juozas Žygas, Juozas Baužys ir Aldo-

su radijo premija (vertinimo komisija: Leonas Narbutis, Eglė Juodvalkė, Jūratė Janauskaitė, Edvardas Tuskenis ir Danutė Bindokienė); Eleonorą Marčiulionienę su dailės premija (vertinimo komisija — Dalia Šlenienė, Ada Sutkuvienė, Algimantas Kezys, Viktorija Matranga ir Juozas Pivoriūnas); Švietimo tarybos nutarimu pasirinkta premija skirti Šv. Kazimiero lit. mokyklai, veikiančiai Los Angeles, CA, švenčiančiai 50 metų sėkmingo gyvavimo darbo sukaktį.

JAV LB Kultūros tarybos vardu nuoširdžiai sveikinu šių metų laureatus ir linkiu toliau kurti ir nesustoti. Dėkoju Lietuvių fondui, kuris dosniai remia išeivijos kultūrinius užmojus ir yra šių premijų mecenatas.

Marija Remienė
JAV LB Kultūros tarybos pirmininkė

Los Angeles, CA, lietuviai, kuriems rūpi liuanistinis jaunimo auklėjimas. Iš kairės: Algimantas Žemaitaitis, Violeta Gedgaudienė, Šv. Kazimiero lit. mokyklos direktorė Marytė Newsom ir žurn. Ignas Medziukas.

LIETUVOS MEILĖS ŽIDINYS

IGNAS MEDZIUKAS

Po Antrojo pasaulinio karo lietuviai, netekę višties gūžti i tėvyne, vyko į užjūrius. Nemažai jų apsigyveno ir Los Angeles mieste, Kalifornijoje, kur jau veikė lietuvių parapija. Klebonas kun. Jonas Kučingis, matydamas, kad yra daug šeimų, turinčių mokyklinio amžiaus vaikų, 1949 m. rudenį įsteigė savaitgalio mokyklėlę, kuri pradžioje veikė sekmadieniais. Parapija tuomet buvo dar tik pradėjusi kurtis, todėl mokyklos patalpos buvo garažas ir vėliau — bažnyčios rūšys. Tai buvo kėlik pradžia liuanistinės mokyklos, kuri šiemet jau įžengė į suaktyvinius penkiasdešimtuosius metus.

Šį rudenį su dideliu entuziazmu pradėti jubiliejiniai mokslo metai. Rugsejo 9 d. įvyko mokytojų informacinis posėdis, kuriame šeštadieninės mokyklos dir. Marytė Newsom paaiškino mokytojams apie prasidedančius naujus mokslo metus. Perskaitytas mokslo metų planas, taisyklės, aptarta mokymo medžiaga, vadovėliai ir kitos priemonės. Susipažinta su Švietimo tarybos žiniolapiu. Išklaustas K. Bandziulienės pranešimas apie mokytojų studijų dienas Lemonte praėjusią vasarą. Informuota ir tartasi dėl konkursų ir premijų, žvelgiant į Vasario 16, artėjantį mokyklos jubiliejų ir kitus įvykius.

Mokslo metai pradėti rug-

sejo 12 d. Pakėlus mokyklos kieme vėliavas, mokytojai, mokiniai ir jų tėveliai dalyvavo Šv. Kazimiero bažnyčios pamaldose, o po to susirinko į parapijos salę, kurioje dir. Marytė Newsom pasveikino grįžusius i mokyklą ir naujai pradėjusius ją lankyti, informavo apie mokslo metų eigą ir su ja susijusias programas bei taisykles.

Šiais mokslo metais „Kiškų“ darželį ves Kristina Bandziulienė, jai talkininkaus seminaro mergaitės, vaikų darželį — Danytė Lovett; 1 skyriaus mokytoja — Birutė Viskantienė; 2 skyriaus — Gailė Radvenytė ir Vida Radvenytė; 3 sk. — Sotera Rungytė; 4 sk. — Jūratė Vencienė; 5 sk. — Eugenija Dambra; 6 sk. — Danytė Sabaliauskaitė; 7 sk. — Zita Udrinė; 8 sk. — Amanda Ragauskaitė. 9-10 sk. dėstys Regina Gasparionienė — lietuvių kalbą, Danytė Polikaitienė — geografiją, Marytė Newsom — literatūrą, kun. Stanislovas Anužis — tikybą; Karilė Baltrušaitytė — tautosaką. Be to, kun. S. Anužis dėstys tikybą 5-10 skyriams, Danytė Polikaitienė istoriją 7 ir 8 skyriams. Seminaro dėstys Amanda Ragauskaitė lietuvių kalbą ir literatūrą. Tadas Dabšys — visuomenės mokslą.

Lietuviškai nemokančių ar silpnai mokančių vaikų grupės mokyti. Didona Marcinkevičienė ir Bitutė Trotman;

suaugusių grupės mokyti. Aldona Kudirkienė; tautinių šokių instruktorės — Danguolė Varnienė ir Sigita Barisienė; dainavimo mokytojas ir choro vadovas — muz. Viktoras Ralys; bibliotekos vedėja Dalia Gricienė. Mokyklą lankyti užsiregistravo 120 mokinių.

Spaudoje skaitome, kad kitur mokinių skaičius liuanistinėse mokyklose mažėja, Los Angeles liuanistinėje mokyklose laikosi pastovus. Atrodo, kad šioje mokykloje visus vienijanti asmenybė yra jos vadovė (nuo 1987 m.) Marytė Newsom, kuri turi ne tik didelį pedagoginių savybių pasirinkti tinkamus mokytojus ir su jais dirbti, bet ir nuostabiai švelnų charakterį bei diplomatinis gabumus.

Mokslo metų eigoje įvesti renginiai:

Vėlinių paminėjimas, aplankant artimiausias kapines, kur palaidota daug šios vietovės lietuvių. Čia susikaupia mašalai, mokiniai aplanko kapus, padeda gėlių, įsmeigia mažą trispalvę. Pakviečiami dalyvauti ir mirusiųjų artimieji.

Moliūgų konkursas (vietoje „Halloween“ parodo). Šeimos išpuošia moliūgus. Įteikiamos premijos.

Tėvų komitetui talkininkaujant, organizuojama drabužių ir mokyklinių reikmenų rinkliava. Sudaryti siuntiniai, skiriami vaikų darželiams ir namams Lietuvoje. Tai daroma maždaug du kartus metuose.

Kalėdų eglutės metu viešai

JAV LB Kultūros taryba skelbia 1998 metų premijų laureatus

Meno — Eleonora Marčiulionienė

Muzikos — Manigirdas Motekaitis

Žurnalisto — Antanas Dundzila

Radijo — „Margutis II“ Čikagoje

Švietimo — Šv. Kazimiero lit. mokyklos, Los Angeles, CA, 50 m. veiklai paminėti.

Premijų šventė įvyks lapkričio 28 d., šeštadienį, 6:30 v.v. Lietuvių namuose, 877 185 St., Clevelande.

Globoja — LB Clevelando apylinkė

Premijų mecenatas — Lietuvių fondas

MANIGIRDAS MOTEKAITIS

Muzikos premijos suteikimo proga

LORETA VENCLAUSKIENĖ

Lietuvių išeivijos gyvenimas margas įvairiais muzikos įvykiais. Dar ruošiamės Dainų šventės, dar klausomės iš Lietuvos atvykstančių solistų koncertų, džiaugiamės meistriskumą atgaivinusiais savųjų chorais, užsisakome metuose vienkartinę operos pastatymo malonumą ir susiejame visa tai su tautiniais kultūros ir lietuvių išlaikymo uždaviniais. Tuos uždavinius sprendė ir prieš šimtą, ir prieš penkiasdešimt metų i Ameriką atvykusių lietuvių dauguma. Berods, tai taip pat rūpi dabar iš Lietuvos čia įsikūrusiems.

JAV Lietuvių Bendruome-

supažindinama su naujai iš Lietuvos atvykusiomis šeimomis, kurios įjungia savo vaikus i šeštadieninę mokyklą, gauna dovaną, pvz., mažą Kalėdų eglutę.

Naujai atvykę pedagogai (tėveliai) įtraukiami i mokytojų sudėtį. 1998-1999 m.m. mokykloje dėsto kun. kapelionas S. Anužis iš Skuodo ir 5 mokytojos.

Organizuojami susitikimai (pasitarimai) mokytojų su tėvais. Sudaromos sąlygos klasių auklėtojui asmeniškai pasikalbėti su mokiniu tėvais, nuolat palaikant artimą ryšį.

Be Švietimo tarybos skelbto konkurso, mokyklos direktorė organizuoja kitus konkursus Vasario 16 proga ir metų gale. Mecenatai yra ALT ir LB, taip pat įsteigti Onos Razutienės ir Vlado Šakalio atminimui fondai.

Organizuojamas priešvėlykinis susikaupimas. Daugeliu metų vyko Kristaus kančios vaidinimai parapijos kieme ar bažnyčioje.

Užsakoma mokyklai „Eglutės“. Mokytojai skatinami varinti klasių.

Šv. Kazimiero liuanistinės mokyklos direktorė Marytė Sandanavičiūtė Newsom vadovauja mokyklai jau daugelį metų, kartu dėstydama lietuvių literatūrą 9-10 klasių.

Marytė Newsom yra puiki organizatorė, rūpestinga, paslaugi, diplomatiškų savybių santykiuose su tėvais, mokiniais ir mokytojais, sugebanti ramiai išspręsti kilusius nesusipratimus. Reikalui esant, visuomet talkininkauja mokytojams.

JAV LB Švietimo taryba dėkoja Lietuvių fondui už pasirinktą premiją, o Kultūros tarybai už sumanytą pagerbti Šv. Kazimiero liuanistinę mokyklą, jos direktorę Marytę Sandanavičiūtę Newsom ir dirbančius mokykloje mokytojus.

nės Kultūros tarybos premijos buvo įsteigtos egzilinės lietuvių (lot. *exilium* — kitaip tariant, priverstinai iš savo krašto pasitraukusiųjų, taigi savaip tremtinių) iniciatyva. Šiomis premijomis buvo siekiama bent jau simboliškai pagerbti tuos menininkus, kurie rinkosi ekonominio atžvilgiu dešimteriopai skurdesnį muziko, dailininko, rašytojo ar mokslininko kelią, ir tuo pasirinkimu bei veikla formavo egzilinės išeivijos kultūrinį gyvenimą.

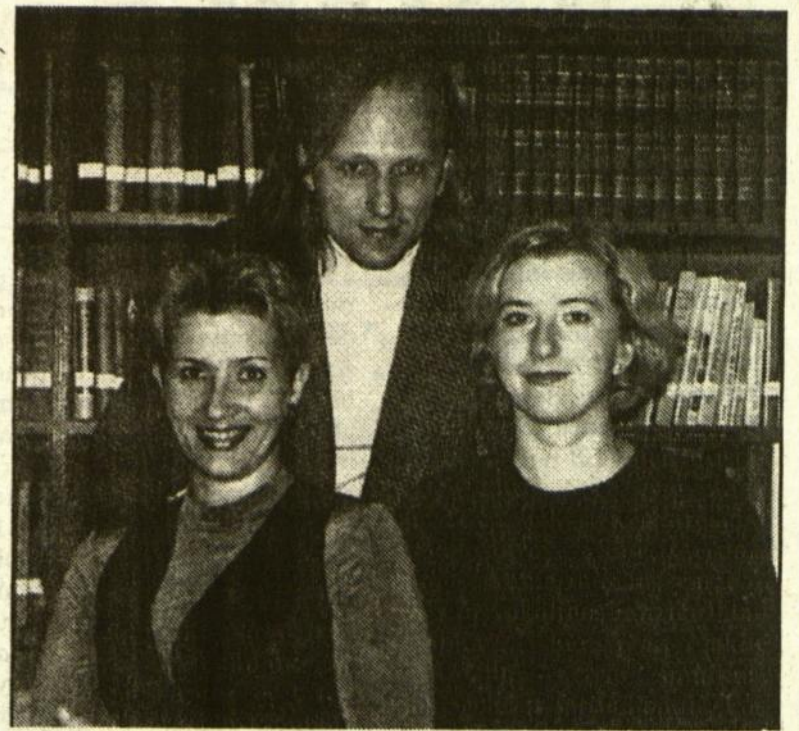
Šių metų Muzikos premijų komisija, sudaryta iš prof. Leonardo Šimutio, dirigento Alvydo Vasaičio ir menotyrininkės dr. Loretos Venclauskienės (pirm.), svarstė penkias kandidatūras. Profesiniu lygiu ir aktyvumu išeivijoje tarpe visi pasiūlymai atrodė pakankamai verti pažymėjimo. Tačiau „už“ ir „prieš“ aptarus, vieningai buvo nuspręsta šių metų Muzikos premiją skirti pianistui Manigirdui Motekaitiui: už ilgametę akompanuotojų, pedagogo, muzikos kūrinių redaktoriaus bei vargonininko veiklą.

Manigirdas Motekaitis.

Manigirdas Motekaitis gimė Lietuvoje, Kaune, 1938 metais, operos dainininkės ir nepriklausomos Lietuvos kariuomenės kapitonės šeimoje. Antrajai sovietų okupacijai artėjant, Motekaitis pasitraukė i Vakarus, iki 1949 metų gyveno Vokietijoje. Čia pirmuoju Manigirdo muzikos mokytoju buvo kompozitorius ir muzikos kritikas bei pianistas Vladas Jakubėnas (Bad Segeberg, 1944). Po to, Blomberge fortepijono pamokas jis lankė pas pianistę Behring (1945-1949). Atvykę i Čikagą, tėvai dvylimetį sūnų užrašė i pianisto ir dirigento Aleksandro Kučiono fortepijono studiją (1950-1954). Greta to, Manigirdas dvejus metus lankė Kelly aukštesniosios mokyklos Hazel Dallach vargonų klasę.

Manigirdas Motekaitis yra išsitaręs, kad lemiamą įtaką

„Margutis II“ radijo vadovai (iš kairės): Dalia Sokienė, Rytis Januška, Emilija Andrulytė. Nuotr. Jono Kuprio

„MARGUTIS“ — PIRMASIS AMERIKOJ LIETUVIŲ BALSAS

DALIA SRUOGAITĖ

Jau nemažai buvo rašyta apie Čikagoje veikiančios radijo programos — „Margutis“ — tęsinį „Margutį II“. Dabar, kai „Margutis II“ laimėjo JAV LB Kultūros tarybos skelbtą radijo laidų konkursą, regis, vėl reikia kažką pasakyti, nes premija skiriama ne vien už gražius balsus.

Vis dar tebetvarkant „Margutis“ balsinį archyvą — kasetes ir magnetofono juostas, visai netikėtai iš didžiulės suverstos krūvos išnirio jau girdžiantis kasetė: „Margutis“ filmo (adv. Antano Olio pastangomis pagaminto), minint 30-ies metų veiklą, pirmosios dalies kalbos. Paties filmo nerasta, o kasetė — be datų. Kalbėtojai; adv. Antanas La-

pinskas ir akt. Kazys Gandrimas, abu jau mirusiųjų miestuose.

Manyciau, nors ir bus kiek pasikartojimų iš ankstyvesnių rašinių, rasime jose gal kai ką ir nauja. Štai tų kalbų ištraukos (kalba netaisyta): „... 1927 m. gastroliuojant Dzimdzi Drimdzi grupei Bostone, gimė Antanui Vanagaičiui ypatinga idėja. Toji idėja buvo įsteigti žurnalą. O tos idėjos karščiausias pritarėjas buvo Juozas Bačiūnas“. Bačiūnas sakė: „... žurnalas buvo skiriamas platiems skaitytojų sluoksniams, ir jo turinys buvo numatomas labai įvairūs ir margas mintimis, tai ir naują žurnalą pavadino *Margutis*.“ (Nukelta i 4 psl.)

profesijos pasirinkimui turėjusi jo mama, dainininkė Motekaitienė. Jaunuolis DePaul universitete buvo pradėjęs lankyti bendrosios fizikos kursą, tačiau taip pat mokėsi šiame universitete pianisto ir kompozitoriaus Aleksandro Tcherepnino fortepijono klasėje. Plačios erudicijos pedagogo vadovaujamas, *Chicagoland Music Festival* konkursuose Manigirdas vieną po kito laimėjo tris medalius. 1960 metais baigė DePaul Muzikos mokyklą kaip pianistas solistas, įsigydamas bakalauro laipsnį, ir toliau ėmė siekti magistro, šį kartą, A. Tcherepnin mirus, jo vietą pakeitusio koncertuojančio pianisto, fortepijono katedros vedėjo Thadeus Kozuch klasėje.

Mokslas sekėsi. Du kartus Manigirdas Motekaitis konkurso keliu buvo atrinktas koncertuoti su DePaul universiteto simfoniniu orkestru. Jis sėkmingai skambino A. Tcherepnino Fantaziją fortepijonui bei Sergejaus Prokofjevo Trečiąjį koncertą fortepijonui. DePaul universitete įgijęs magistro laipsnį, Manigirdas Motekaitis dar porą metų tobulinosi Roosevelt universiteto Muzikos kolegijoje pas pianistą, kompozitorį ir dirigantą Rudolph Ganz; o su mokytoju Thadeus Kozuch nenutraukė muzikinių konsultacijų iki pat pastarojo mirties.

Pirmą kartą i sceną pakilęs septynerių, pianistas neapleidžia jos nė sulaukęs šešiasdešimt metų. I artistinę jo biografiją, šalia paminėtų, taip pat įrašytini pasirodymai su simfoniniu orkestru Čikagos NBC televizijos programoje „Artists Showcase“, koncertai Auditorium Theatre patalpose su kadaise ten veikusių

Chicago Philharmonic Orchestra. Tačiau vienas svarbiausių jo veiklos barų — akompanavimas bei pedagoginis darbas. Kaip pedagogas, Manigirdas Motekaitis labiau žinomas amerikiečių visuomenėje. Trisdešimt trejus metus veikiančioje privačioje mokykloje Motekaitio studijoje mokosi įvairių tautybių pianistai. Kaip akompaniatorius jis gerai pažįstamas lietuviams, ypač dažnai talkininkauja vokalistams. Beje, yra, rodos, veik nuolatinis Čikagos Lietuvių operos choro partijų ruošimo asistentas; taktiškas, paslaugus, visa širdimi muzikai atsidavęs žmogus.

Prieš porą dešimtmečių išeivijos muzikinis gyvenimas dar buvo šiek tiek įvairėsnis. Susiburdavo — kad ir trumpam — kamerinės instrumentinės ar vokalinės muzikos ansambliai. Apie porą tokių ansamblių — trio smuikui, violončelei ir fortepijonui (Povilas Matiukas, Petras Armonas ir Manigirdas Motekaitis) ir Jėzuitų koplyčios vokalinį ansamblį spaudoje gražiai rašė Vladas Jokubėnas, ne kartą ir kitais atvejais pagirdamas pianistą už subtilų ir menišką akompanavimą...

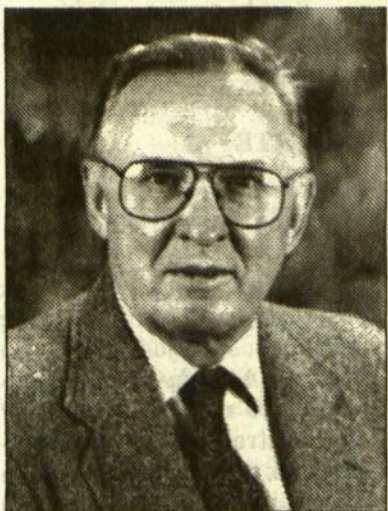
Užkalbinus apie muziką, Manigirdas Motekaitis prisipažįsta susidomėjęs šio meno matematiniais aiškinimo metodais. Taip pat sakosi mėgęs tą įvairiausių stilijų kūrinius. Jis gerai pažįsta kompiuterinę techniką, jos pagalba redaguoja ir spausdina gaidas. Pastaruoju metu, pasitelkęs kompiuterį, daro dainų akompanimentų įrašus. O sekmadieniais, štai jau keturiasdešimt trejus metus, varguoja bažnyčiose. Šiuo metu — lietuvių jėzuitų koplyčioje.

ŽURNALISTO PREMIJA — ANTANUI DUNDZILAI

JUOZAS ŽYGAS

JAV LB-nės Kultūros tarybos 1998m. (devintajai) žurnalizmo premijai skirti komisiją sudarė Juozas Žygas, komisijos pirm., Aldona Šmulskienė, Juozas Baužys ir „ex officio“ dalyvavo Marija Remienė, JAV LB-nės Kultūros tarybos pirm. Komisija, peržiūrėjusi pasiūlymus, kurių gauta 12, ir kuriuose buvo 11 kandidatų, siūlomus kandidatus aptarusi, vienbalsiai žurnalizmo premiją skirti nutarė Antanui Dundzilai. Komisija dėmesį kreipė į kokybę, bet ne į kiekybę! Žodžiu, dėmesys buvo skirtas kūrybai.

Antanas Dundzila.

Šia proga, gal reikėtų apsiminti, kas yra žurnalizmas. Tokiu būdu ateityje gal išvengtume nesupratimų ir nepasitenkinimų. Apie tai pakalbėti verta ir neseniai pasirodęs JAV lietuvių I tomas. Jame vienas akiečių, gerai žinomas asmuo, kuris nesugebėdavo sakiniu ne tik tinkamai parašyti, bet ir parašyto perskaityti, yra žymiu žurnalistu laikomas. Taip pat komisijai atsiųstame pasiūlyme vienas žinomas spaudos darbuotojas taip rašė: „Mano manymu, nebūtų patogu premiją paskirti žurnalistui korespondentui ir žurnalistui. Pirmoji premija paskirtiną uoliai bendradarbiauti spaudoje, aprašyti įvykius, pagyvinti kasdieninį gyvenimą; antroji kreiptų dėmesį į gilesnį žurnalistinį svarstymą. Na, šiaip ar taip, premija prisidės prie žurn-

lizmo paskatinimo ir augimo“.

Dabar susipažinkime su laureatu. Antanas Vytautas Dundzila (gimė 1932.08.13 d. Kaune) — inžinierius. Schwabisch Gmuend lietuvių gimnaz. baigė 6 klases (1949 m.) ir taip pat Englewood vakarinę gimnaziją Čikagoje 1951 m. Mechaninę inžineriją 1951–1955 m. studijavo Illinois univ. (B.S. 1955 m.) ir Kalifornijos technologijos institute (M.S., 1958 m.). Buvo *Lituanus* žurnalo pirmojo kolektyvo vyr. redaktorius 1954–1955 m., Lietuvos studentų s-gos centro v-bos sekr. 1955–1956 m. Nuo 1946 m. skautas, dirbo įvairiuose skautų vienetuose nuo 1948 m. 1960–1963 m. Lietuvos skautų s-gos tarybos pirm., nuo 1960 m. šios tarybos narys. *Mūsų Vyčio* vyr. red. 1961 m. Yra rašęs *Mūsų Vytįje*, *Skautų aide* ir kt. 1965 m. vizituojančio paskaitininko teisėmis dėstė įvairius matematikos ir elektroninių skaitiavimo mašinų pritaikymo kursus įvairiuose Čikagos apylinkės univ. (Chicago City Junior College, University of Illinois, Loyola University). Talkininkavo Amerikos lietuvių bibliotekos leidyklai, Lituanus fundacijai, Čikagos Jau-nimo centro laikinajai tarybai, mokytojų Lemonto lituanistinėje mokykloje. Rašė *Aiduose*, *Drauge*, *Dirvoje* ir kt. Gavęs JAV Fulbright stipendiją, 1981 m. rudenį tris mėnesius skaitė paskaitas apie skaitiavimo mašinas Vilniuje ir Rygoje. II MKS ir Lietuvos Enciklopedijos bendradarbis.

Be žurnalistinių rašinių, jeigu laisvo laiko turi, rašo novelės. Yra laimėjęs *Dirvos* novelių konkursus. Savo 1 parašytą novelių rinkinį *Kristolas ir knygos*, autorinėmis teisėmis išleido 1997 m. (164 psl. spausdinta JAV). Knygos tituliniam puslapyje rašoma: „Skiriama saviesiems, ne platinimui — pagarbiai prisimenant autoriaus pokario gimnazijoje lietuvių kalbos ir literatūros mokytoją J. Kregždienę (1918–1995 m.). Titulinis puslapis yra papuoštas dail. Antano Knie-liausko spalvotu exlibrisu. Su „Dirvos“ b-vės ir 1938 m. Adomo Dundzilos už knygų leidimą apdovanojimo simboliais“.

LAUREATĖ ELEONORA MARČIULIONIENĖ

Eleonora Marčiulionienė gimė 1912 m. balandžio 2 d. Tauragnuose, Utenos apskrityje. Iš tėvų paveldėtas charakterio tvirtumas Eleonorai vėliau padėjo nugalėti jos kelyje iškilusias kliūtis.

Baigusi Kauno „Aušros“ mergaičių gimnaziją, 1931 m. Eleonora Lukšaitė įstojo į Kauno meno mokyklą studijuoti scenografijos. Gyvo, judraus charakterio mergaitė niekada nebuvo šešėlyje.

Mėgau juoktis, ilgiau rimtai neišsėdėdavau — vienam į šoną ignybu, kitam papešu, — vel žybteli kipšiu-kai Eleonoros akyse. — Net užpykdavo — sako, reikia ją išmesti iš kurso, nes dirbti neleidžia. Skriaudų ir aš patyriaus Lietuvoje. Ne, ne Lietuva skriaudė, o Lietuvos vyrai. Va gi, mano kurso vadovas Didžiokas — vis kibdavo ir kibdavo. Vis negerai ir negerai — tai linija riebesnė turi

būti, tai daiktas apvalesnis. Ogi, velnias žino, ko profesori-

Eleonora Marčiulionienė.

rius nori. Pagalvojau, kad nieko čia iš manęs neišeis, ir perėjau į keramiką. Pasigedęs manęs, profesorius Didžiokas ir sako: „Na ir kvaila — ogi galėjo būti gera menininkė...“ O iš kur aš galėjau žinoti, kodėl jis toks reiklus?

„Madona“. (Keramika) E. Marčiulionienė.

Dar studijų metais Eleonora sukūrė idomių darbų. 1937 m. dalyvavo Pasaulinėje dailės parodoje Paryžiuje, kur jos kūriniai buvo pažymėti Garbės diplomu. Kitais metais dalyvavo dailės parodoje Berlyne, o 1939 m. jos darbai iškeliauvo į dailės parodą New Yorke.

Baigusi Kauno meno mokyklą, gabi menininkė išvyko pasitobulinti į Čekoslovakiją. 1938–1944 metais E. Marčiulionienė dėstė keramiką pirmojoje Kauno amatų mokykloje. Tik keturiolika metų jai buvo lemta gyventi Lietuvoje. Vėliau likimas blaškė po įvairius kontinentus, bandė ir grūdino valią.

Karo metais, kartu su kitais menininkais, Eleonora atsidūrė Vokietijoje. Jau 1946-aisiais jai buvo pasiūlyta sukomplektuoti keramikos skyrių prie Freiburgu besikuriančiame Dailės ir amatų institute, kuriame ji vėliau dėstė keramiką iki 1949 metų.

Negaledami iš karto emigruoti į Ameriką, Marčiulioniai išvyko į Australiją. Čia Eleonoros gyvenimas nebuvo lengvas — reikėjo auginti vaikus, šeima neturėjo savo namo, nebuvo sąlygų dirbti. Nors visai greta namų buvo ištisiniai molio klodai — tik pasikask, ištirpdyk, perkoši ir lipdyk — bet iki dirbtuvės reikėdavo važiuoti net traukiniu, o su trapiais dirbiniais tai buvo neįmanoma.

Naujas kūrybinis etapas prasidėjo, persikėlus į Čikagą. Čia E. Marčiulionienė nuolat stebino savo neišsenkančiomis idėjomis ir produktyvumu — kiekvienai parodai pateikdavo nuo 50 iki šimto kūrinių. Lyg iš nesibaigiančios versmės liejosi vazos, žvakidės, lėkštės, puokščiai, gėlės, egzotiški augalai ir gyvūnai. Čia ir mitologinės būtybės, ir apskritaveidžiai žmogeliukai, ir lieknos, grakščios moterys, dvasingais pailgais veidais bei išraiškingomis rankomis. Greta lietuviškų liaudies pasakų herojų ir papūstžandžių piemenukų rytietai grakščiam rankos judesyje, drabužių klostėje ar figūros pozoje suskambėdavo rytietiški motyvai. Lengvame skrydyje sustingusios šokėjos, angelai, su paukščiais ant rankų rymančios mergaitės,

lietuviškų vestuvių epizodai — kiekvienas darbas skiriasi ir savo forma, ir turiniu, ir mintimi. Net ir tos pačios temos figūros stebina savo įvairrove bei spalvingumu. Tra-pios, sudvasintos madonos su darytų atskirą galeriją. Kai kartą nelaimė ištiko sūnų, menininkė nusprendė padaryti ir išdovanoti dešimtį madonų. Rudoji Madona, Žalioji Madona, Baltoji Madona, Mėlynoji Madona, Miškų, Vasaros ir kitos Madonos skiriasi ir forma, ir veido išraiška, ir spalvomis. Dažnai jos būna apsuptos paukščių, augalų, apintų ir sudėtingas kompozicijas. Kaip gimsta tiek siužetų, figūrų, paveikslų?

— Kartais vaizdiniai savaimė ateina į galvą ir niekaip negali atsikratyti, — aiškina Eleonora.

— Vis galvoju apie figūras, jų detales, kaip jas galima nulipdyti. Bet vaizduotėje dažnai būna kitaip negu tikrovėje. Kai susiduri su atlikimo technika, tenka keisti ir pozą, ir išdėstymą. Taip visą laiką ir nešioju vaizdą mintyse — galvoju, galvoju, galvoju... Lyg kokia liga būtų apėdusi. Bet kai tik nulipdau — tai kaip ranka atima, ir daugiau nebesergu. Ir dabar galvoje turiu keletą tokių vaizdų, kurių niekaip neatsikratysiu, kol nepadarysiu.

Jau trečius metus Eleonora Marčiulionienė nebelipdo, nedalyvauja parodose. Sutrukdė vyro liga ir mirtis, subyrėjo degimo krosnis.

Jau seniai mano pečius grasinosi sugesti. Kiekvieną kartą nervindavausi, kai dėdavau dirbinius. Mano darbai gana dideli, sudėtingi, todėl bet koks pečius jiems netinka. Manasis buvo sunarstomas iš dalių. Viršų nuardydavau iki dugno, kompoziciją įstumdavau tiesiog su lentyna. Po to ant viršaus sukradavau rinkes. Per viršų jokių būdu negalėjau įdėti, nes išdžiūvęs molis labai trapus. Mano vyras visuomet išeidavo, kai kraudavau pečių. O aš — tik kvapą įtraukiu, kad nesualsuočiau, nepustelėčiau. Kartais pasisekdavo, o kartais... Na, bet ką padarysi. Reiktų atsivežti detalių iš Kalifornijos, susitaisyti tą pečių. Taip norisi dirbti, taip norisi...

„MARGUTIS“ — PIRMASIS LIETUVIŲ BALSAS AMERIKOJE

Atkelta iš 3 psl.

Jis buvo linksmaus, lengvai suprantamo pobūdžio žurnalas, į gyvenimą žvelgias šviesiomis akimis ir daras tai, ko ano meto sąlygos reikalavo; kad lietuviškoji dvasia Amerikos žemynė būtų gyva“.

„Žurnalas, nors skaitytojų greitai buvo pamėgtas ir plačiai ir skaitlingai skaitomas, negalėjo pasiekti tos dalies žmonių, kurie vyskupo Baranauko žodžiais tarant išvyko iš Lietuvos be „druko ir rašto“. Rašytas žodis jiems buvo neprieinamas. O A. Vanagaicio tikslas buvo pasiekti kuo plačiausias Amerikos lietuvių mases ir jose gaivinti lietuviškumą. Ir vėl gimė Vanagaiciui mintis apie naują priemonės būdą pasiekti dar platesnes lietuvių minias... Ir štai balandžio mėn. 11 d. 1932 metais pradeda radijo dienraštį, kurį pavadina *Margučio radijo dienraštis*. Į naują „Margučio“ veiklos barą, radijo programą, įsijungia eilės talkininkų, pradeda įvairūs radijo skyriai. Sveikatos skyrių veda dr. Neris Marijauskas, vėliau dr. Steponas Biežis, istorijos skyrių veda Vincas Jokubynas, teisių skyrių adv. Antanas Olis ir žinių skyrius buvo pavestas adv. Antanui Lapinskui. Religines pasikaitas skaitė monsinjoras Balys Urba... Ir taip prasidėjo pirmosios radijo programos kasdien su įžangine prezidento Smetonos maršo muzika... Šalia „Margučio“ radijo programų ir žurnalo A. Vanagaitis, raskdamas reikalingumą dar labiau gyvinti visuomenę lietuviškumo akstinu, matė ir suprato, kad tolimesnė senosios kartos lietuvių veikla didžia dalimi priklausė nuo jaunios kartos. Pradeda organizuoti čia gimusių jaunimą ir jį auklėti lietuviškoji dvasija...“

„A. Vanagaitis buvo tikras lietuvis patriotas pilniausiojo žodžio prasmėje. Jis buvo pirmasis žmogus, kuris išvedė Čikagos lietuvių į didžiausias ir gražiausias miesto centro sales ir teatrus (su adv. Anta-

no Olio visapusiška pagalba. D.S.), ir ten „Margutis“ ruošė išpūdingiausius Vasario 16-tosios minėjimus.

„1936 metais Vasario 16 d. „Margutis“ suruošia ir transliuoja lietuvių radijo programą į Lietuvą. Toji programa taip pat perduodama per visas didžiausias stotis Amerikoje ir Kanadoje. Ir tokia galinga plotme pirmą kartą istorijoje nuskauba lietuviška daina, lietuviškas žodis. Ir „Margutis“ tampa pirmasis Amerikoje lietuvių balsas...“

„1934 metais vyksta Čikagoje pasaulinė paroda. O mes, lietuviai, ką išstatysim, kuom pasirodysim? „Margutis“ organizuoja pirmąjį lietuvių simfoninės muzikos koncertą. Savo lėšomis siunčia Juozą Olšauską į Lietuvą parvežti muzikos. Specialiai statytoj parodos muzikos aikštėje Čikagos simfoninis orkestras išpildė Naujajio, Karnaviciaus ir Jakubėno simfoninius kūrinius (dirigavo adv. Antanas Olis. D.S.). Pirmoji lietuvių simfonijos šventė Pasaulinėje parodoje praėjo su dideliu pasisekimu. Tūkstančiai jos klausėsi vietoj, ir tokstantiai jos klausėsi per radiją. Placioji Čikagos angliškoji spauda atsiliepė kuo gražiausiai... A. Vanagaicio idėjos ir toliau lieka gyvos visoje „Margučio“ veikloje“.

Tų kalbų santrauka perrašyta iš pirmosios kasetės. Tikėkimės, kad antroji dalis, taip pat ir filmas kada nors atsiras.

Antano Vanagaicio kartai iškeliauvus amžinybėn, jo darbus perėmė po II pas. karo atvykę išeiviai, tęsdami žurnalo leidybą ir radijo laidas. Pakito žmonės, pasikeitė jų išsilavinimas ir reiklumas. Visi jau buvo „ir su druku, ir su raštu“, todėl ir radijo programos buvo nukreiptos į labiau išsilavinusį klausytoją. Tačiau ta nuokrypa nenutolo nuo A. Vanagaicio ir jo bendramincio idėjos: gaivinti lietuvišką dvasią Amerikoje. Tąsyk dar jauni, naujieji „Margučio“ darbuotojai ir rėmėjai, dabar jau sulau-

kę pensininkų dalios, nepasidavę viliojantiems foteliui prieš mirguliuojantį ekraną. Jų pastangomis „Margutis II“ vėl jaunas ir žvalus. Trečioji išeivių banga toliau vykdo pirmuosius „Margučio“ steigėjo planus skleistį lietuvišką žodį radijo bangomis. Vėl pasikeitęs klausytojų poreikimas, „Margutis II“ neužmigo linksmybų dainelių sukury, kuris buvo taip reikalingas daugiau kaip prieš 70 metų.

Nors dėl lėšų stokos „Margutis II“ dar nepasiekia ištisos valandos laiko, jaunieji laidų vedėjai rodo vis daugiau iniciatyvos, neleidžia klausytojams nuobodžiauti, stengiasi programas įvairinti ir tobulinti. Girdime dabar žinias iš Lietuvos prezidentūros, idomias apžvalgas iš Lietuvos Kultūros ministerijos (Broniaus Siliūno pastangų dėka), tų paties B. Siliūno pasaulio žinių apžvalgas, savaitines religines valandėles (katalikų ir evangelikų-liuteronų), dr. Adomavičiaus ir jo kolegų sveikatos patarimus, Lietuvos ir vietinės žinias, įvairius pokalbius su įdomiais asmenimis, net ir šios dienos orą Lietuvoje. O kartais sulaukiame ir malonių staigmenų, pačių pranešėjų sumanytų. Taip, „Margutis II“ vis dar tebėra margas (tik ne Velykaitis, kaip vėliau buvo manyta ir kartojama. D.S.), tik keičiasi jo spalvos, tačiau Antano Vanagaicio pasėta idėja neblėsta, budriai prižiūrima valdybos ir tarybos. Žinoma, be skelbimų ir klausytojų dosnumo „Margutis II“ išsėtysi su jo pradininkais Šv. Kazimiero ar Tautinių kapinių gelyjuose.

• Alytus. Rugsėjo 16 d. Nemunaitis pranciškonai tretininkai Alytaus parapijos bažnyčioje susitiko su šios parapijos seserimis tretininkėmis. Susitikimui vadovavo ir šv. Mišias aukoją Nemunaitis parapijos klebonas V. Rudzinkas. Alytaus klebonas V. Sabaliauskas išreiškė viltį, kad tokie susitikimai vyks nuolat, o parapijos tretininkų bendruomenė plėsis ir ateityje duos apčiuopiamą dvasinio augimo vaisių.

Nuo amžių lietuvių žemė

Atkelta iš 2 psl.

Tuo metu lietuvių kalbotyra iš esmės rėmėsi beveik vien M.L. kalbine literatūra, žodynais ir tyrinėjimais. Ji įtakojo visą lyginamosios kalbotyros mokslo raidą.

Nuo XIX a. pirmosios pusės, pvz. bitininkavimo, ugniagesybos vadovai, grožinės literatūros veikalai, buvo perpausdinami D. L. lietuvių poreikiams. Ten buvo sukurta moderni ir pajėgi lietuviškų knygų gamybos techninė bazė. Užtat iš M.L. ir D.L. nuolat buvo įvežami aukšto kokybės apipavidalinimo spaudiniai. Maž. L. lietuviškų knygų prekyba D.L. laikė natūralia savo komercinės įtakos rinka. Į Vilnių prekiauti liet. knygomis vyko jau XVI a. Karaliaučiaus knygyninkai.

1547–1807 m. M. L. išspausdinta 330 liet. knygų, 1547–1940 m. 3,445 knygų ir kit. spaudiniai: Tilžėje — 1,100, Klaipėdoje — 764, Karaliaučiuje — 649, Priekulėje — 268, Bitėnuose — 123, dešimtyje mažesnių vietovių (iš viso 15 miestuose ir miesteliuose buvo spaudinamos lietuviškos knygos) — 324, o likusios 217 knygų buvo spausdintos 22 kraštuose, bet jas išleido M. L. veikėjai. Leidinių

tirauzė lėmė visuomenę, raštingumas lygis ir knygų pasiskirstymas. M. L. per keturius šimtmečius veikė 390 spaustuvių, kurių 75 spausdino veik vien lietuvių kalba knygas.

Tuo tarpu Vilniaus Akademijos spaustuvių, pagrįdinėje L.D.K. spaustuvių bei leidykloje, 1576–1805 t.y. per 230 metų buvo išspausdinti 3,273 leidiniai, kurių 1,468 buvo lotynų kalba, 1,537 — lenkų kalba, 114 — lietuvių kalba, 31 — kitomis kalbomis ir 123 — daugiakalbiai. XVIII a. lietuvių kalba išleista 102 leidiniai, bet tie leidiniai ne daug ką galėjo duoti lietuvių kalbai, nes jų tarpe buvo 9 laidos M. Olševskio maldaknygės *Broma atverta ing wiecznasti*, parašytos — baisiu kalbiniu žargonu. Panašius leidinių buvo ir daugiau.

M. L. raštijoje ypatingai ryškūs puoselėjamas lietuvių kalbos, vis nesiliovusios pastangos rūpintis jos tobulinimu, ryšis su gyvąja kalba. Tuo tarpu nei Vilniaus Akademijoje, nei Vilniaus universitete niekad nebuvo dėstoma lietuvių kalba, nebuvo lietuvių kalbos katedros.

Nuostabą kelia M. Lietuvos gyventojų lietuviškumas. Sepintus šimtus metų germanų engiami, ne tik patys išlaikė

lietuviškumą, bet juo dalijosi su D. Lietuvos lietuviais, padėjo jiems tai lietuviškumą, ugdyti. M. L. lietuviai rusų buvo laikomi vokiečiais. LŠ „Kalinigrado srities“ ir iš LTSR išvietinti (oficialiai repatrijuoti, o faktiškai ištremti) į Vokietiją buvo laikomi vokiečiais. Užtat nuostabiai skamba cituotas 1946 m. Fuldos aktas, kuriuo M. L. lietuviai pareiškė apie savo priklausomybę lietuvių tautai ir stipriai pakartojo savo reikalavimą Mažąją Lietuvą sujungti su Lietuva. To akto užsimojimas, reikalavimas M. ir D. Lietuvą sujungti į vieną Lietuvą tautos ateičiai užtikrinti, turi būti visų lietuvių siekis.

Net ir Hitleris nepajėgė sunaikinti Mazosios Lietuvos lietuviškumo. 1944 m. rugpjūčio 1 d., pasitraukiant iš Lietuvos, ties Sudargu, porinių arklių vežimu, persikėlus į kairįjį Nemuno krantą, įvaziavome į Rytprūsų Pilkalnio apskritį. Iki rugpjūčio 18 d., per 9 apskričių nukeliauome iki Elbingio, iš viso apie 270 km. Vaziavome šoniniais, pamiškių keliais. Tada ten, pakeleis kaimuose visur susikalbėjome lietuviškai.

Pabaiga